

QUICKSCAN ARCHEOLOGIE

RIOLERING CENTRUM RIETHOVEN EN WESTERHOVEN

OMGEVINGSDIENST
ZUIDOOST-BRABANT

QUICKSCAN ARCHEOLOGIE

Riolering centrum Riethoven en Westerhoven

In opdracht van

Gemeente Bergeijk

Opgesteld door

Mevr. drs. Ria Berkvens
Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant
Keizer Karel V Singel 8
Postbus 8035
5601 KA Eindhoven
Ria Berkvens

Auteur

Projectnummer

217662

Datum

5 november 2014

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Inventarisatie	5
2.1	Fysisch landschap	5
2.2	Archeologisch landschap	7
2.2.1	Riethoven	7
2.2.2	Westerhoven	9
2.3	Historisch landschap	12
2.3.1	Riethoven	12
2.3.2	Westerhoven	15
2.4	Verstoringsen	16
3	Gespecificeerde archeologische verwachting	17
4	Conclusie en advies	18
5	Literatuur	19
	Bijlage 1: Provinciale wegenleggers	20

1 Inleiding

In verband met de geplande aanleg van nieuwe riolering in het centrum van Riethoven en Westerhoven en de daarmee gepaard gaande grondwerkzaamheden, is het noodzakelijk om zicht te krijgen op de mogelijk aanwezige archeologische waarden. In Westerhoven zullen net buiten de kom ook twee fietspaden aan weerszijden van de weg worden aangelegd. De maximaal te verstoren diepte bij de uitvoering van de reconstructiewerkzaamheden was ten tijde van het bureauonderzoek onbekend, maar zal naar verwachting tot in de archeologische laag zijn. Het plangebied in Riethoven is gelegen in de Molenstraat en loopt vanaf de Hennepstraat naar de Vlasstraat (figuur 1). In Westerhoven volgt het plangebied de Heuvel vanaf de rotonde met de Rijksweg in het noorden en loopt door tot voorbij de aansluiting met de Provinciale weg in het zuiden (figuur 2).

Administratieve gegevens onderzoekslocaties

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Bergeijk
Plaats:	Riethoven en Westerhoven
Toponiem:	Molenstraat en Heuvel
Coördinaten:	Zie bijlage 1
Oppervlakte plangebied Riethoven:	Circa 3378 m ²
Oppervlakte plangebied Westerhoven:	Circa 9897 m ²
Verwachtingswaarde archeologische beleidskaart:	Hoog en hoog historische kern
Huidig grondgebruik:	Openbare weg met plantsoen met bomen

Figuur 1: Overzicht van het plangebied in Riethoven.

Figuur 2: Overzicht van het plangebied in Westerhoven.

2 Inventarisatie

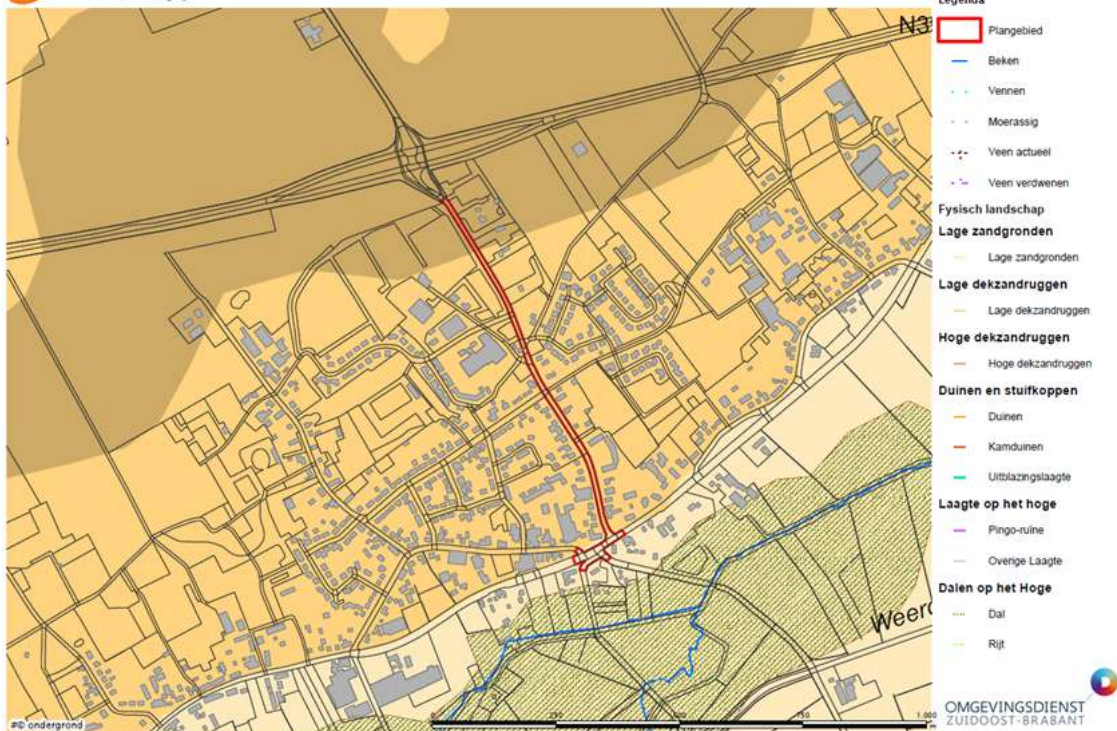
Aan de hand van de opgestelde erfgoedkaart¹ van de gemeente Bergeijk wordt hieronder achtereenvolgens het fysisch landschap, een inventarisatie van de archeologische waarden en historische gegevens van het plangebied toegelicht. Op basis hiervan wordt een waardering gegeven met daaraan gekoppeld een advies ten aanzien van de archeologie.

2.1 Fysisch landschap

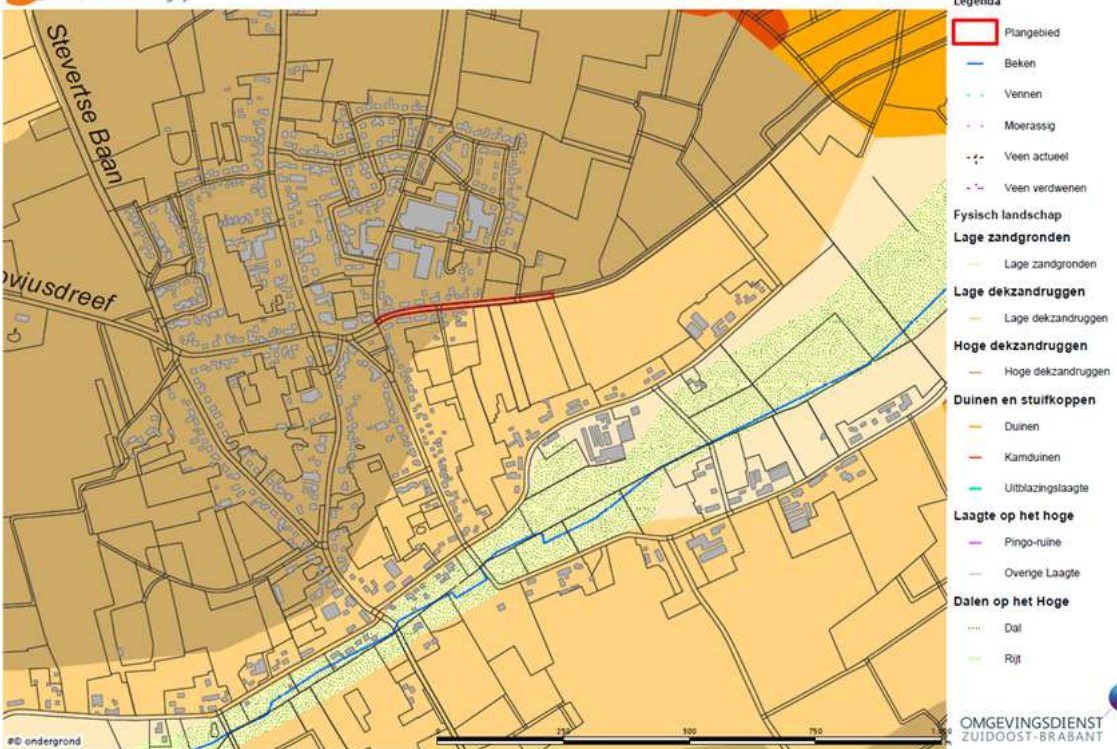
Van de gemeente Bergeijk is in het kader van de erfgoedkaart ook een reconstructie gemaakt van het fysische landschap.² Deze kaart is vooral van belang voor het inschatten van archeologische potenties en als basis voor de historisch geografische ontwikkeling. Voor de bewerking is uitgegaan van de oude topografie en de samenhang tussen landschappelijke structuren in de 19^e eeuw met geomorfologische - en bodemkundige kenmerken. Verdere verfijning is verkregen door gebruik te maken van de digitale hoogtegegevens. Volgens de kaart van het fysisch landschap is het plangebied Westerhoven hoofdzakelijk gelegen op een lage dekzandrug, die naar het noorden overgaat in een hoger gelegen dekzandrug en naar het zuiden toe uitloopt in lage zandgronden die verder buiten het plangebied overgaan in het beekdal van de Keerop (zie figuur 3). In Riethoven ligt het plangebied net op de rand van een hoge en lage dekzandrug (zie figuur 4). De bodem in beide plangebieden bestaat hoofdzakelijk uit enkeergronden. Tot in de eerste helft van de vorige eeuw werden de relatief droge en vruchtbare gronden op de dekzandrug voornamelijk gebruikt als akker terwijl de direct langs het beekdal gelegen zone in gebruik was als hooi- of weiland.

¹ Berkvens e.a. 2012: *Catalogus Cultuurhistorische Inventarisatie Erfgoedkaart Bergeijk* (Bijlage behorende bij het rapport: Kempisch erfgoed in beeld. Een regionale erfgoedkaart voor de Kempen- en A2 gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel, Oirschot, Reusel-De Mierden, Waalre, Valkenswaard, Cranendonck en Heeze-Leende), Eindhoven.

² De studie van het fysisch landschap is uitgevoerd door dr. Karel Leenders.

Figuur 3: Het fysisch landschap van het plangebied Westerhoven.

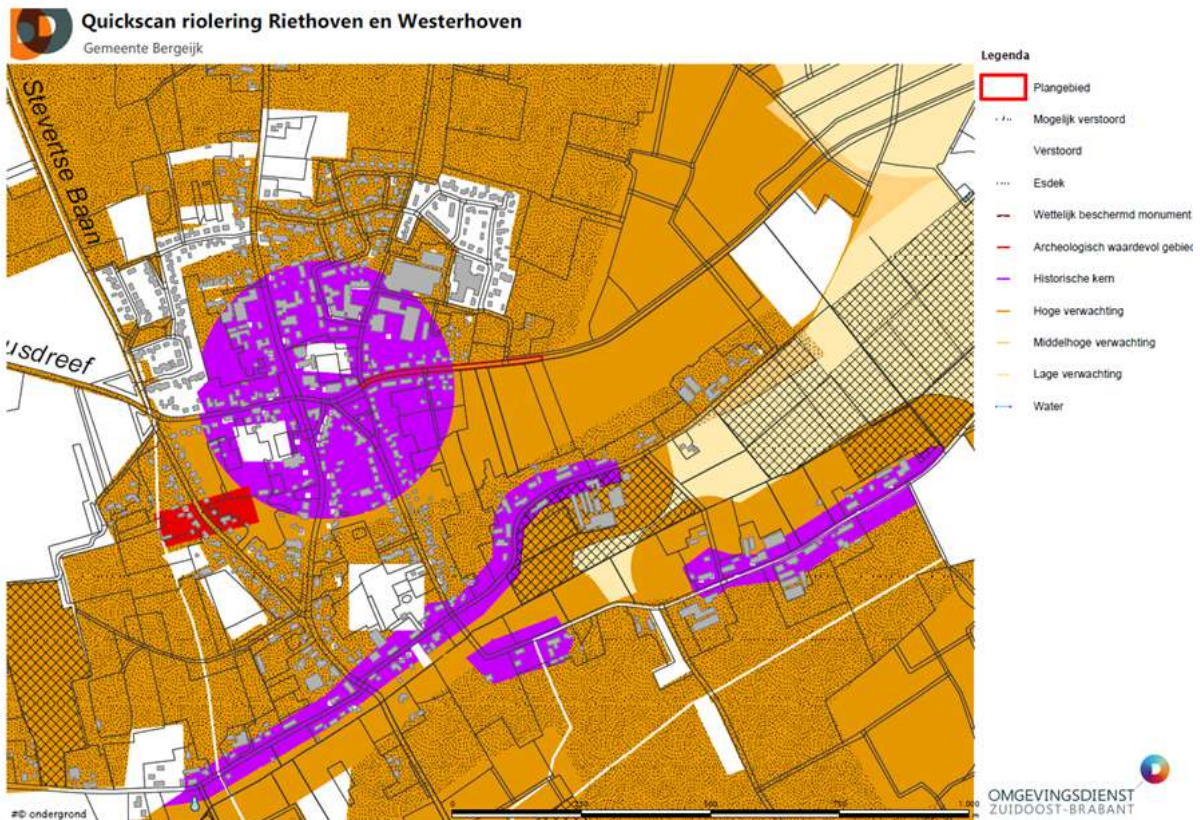

Figuur 4: Het fysisch landschap van het plangebied Riethoven.

2.2 Archeologisch landschap

2.2.1 Riethoven

Volgens de archeologische verwachtingen- en waardenkaart van de gemeente Bergeijk valt het grootste deel van het plangebied binnen een zone met hoge archeologische verwachting vanwege de ligging in een historische kern. Het gaat hier om de verwachtingszone rond de middeleeuwse kerklocatie van Riethoven. Het oosten van het plangebied valt daarbuiten maar heeft ook een hoge archeologische verwachting.

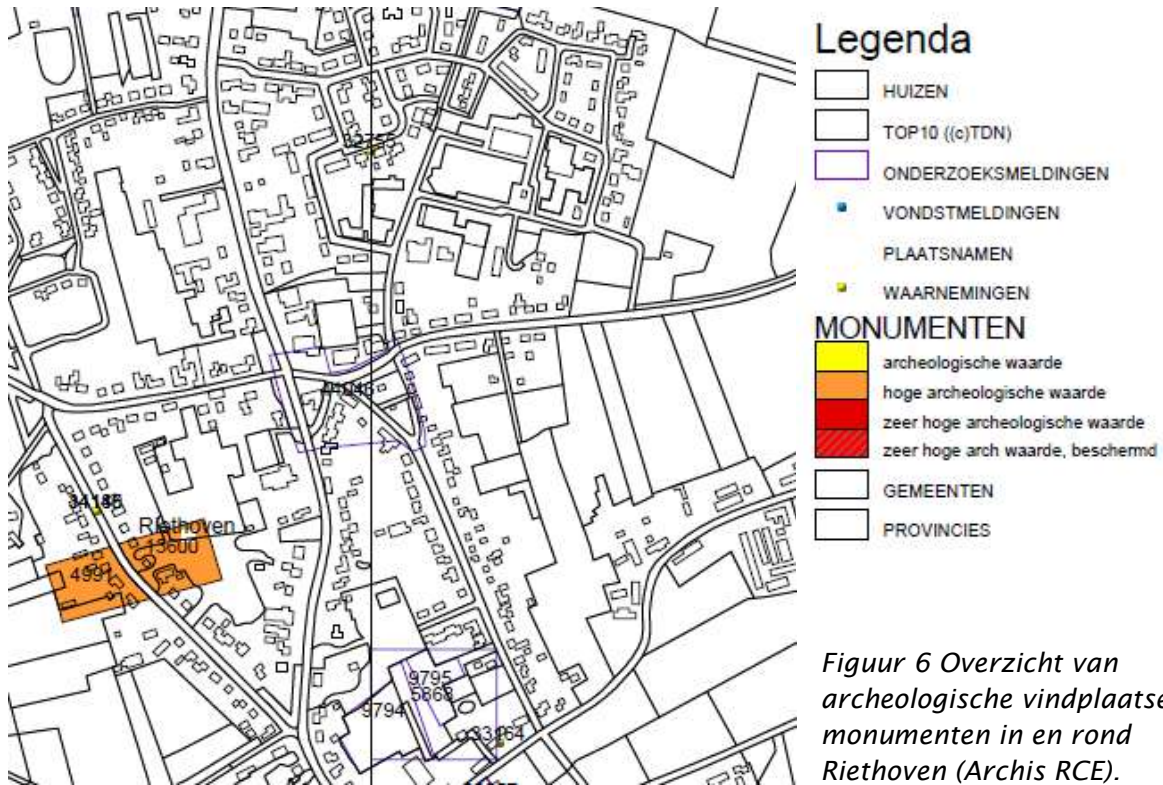
Figuur 5: Archeologische verwachtingen- en waardenkaart van plangebied Riethoven.

Uit het plangebied zelf zijn tot dusver geen archeologische waarden bekend. Van de dekzandrug waar Riethoven op gelegen is, zijn wel een drietal vindplaatsen bekend. Op 300 meter ten noorden van het huidige plangebied is een waarneming bekend van bewoningsresten uit de Romeinse tijd.³ Deze zijn aangetroffen tijdens een archeologisch onderzoek dat in 1972 is uitgevoerd tijdens de aanleg van de weg van Eersel naar Dommelen. Romeinse sporen zijn ook aangetroffen op ca. 460 meter ten zuiden van het onderzoeksgebied.⁴ De locatie is gelegen op de grens met het beekdal van de Keersop. De vondsten zijn gedaan in 1962, tijdens het bouwen van een schuur. Het toponiem “de Voort” doet vermoeden dat hier een beekovergang gelegen heeft. Tenslotte is ca. 350 meter ten westen van het plangebied een graf aangetroffen uit de Merovingische periode. Het is in 1976 aangetroffen tijdens de aanleg van een gasleiding langs de Tontelstraat. Deze vondst veronderstelt dat ter plaatse een grafveld aanwezig is uit de Merovingische periode. Dit is de reden geweest om het gebied rondom de vondst een hoge

³ Archis waarnemingsnummer 32755.

⁴ Archis waarnemingsnummer 33164.

archeologische waarde te geven op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK).⁵ Het AMK terrein begint op ca. 180 meter ten zuidwesten van het huidige plangebied. Het monument bestaat uit twee delen, gescheiden door de Tonterstraat.

Figuur 6 Overzicht van archeologische vindplaatsen en monumenten in en rond Riethoven (Archis RCE).

Archis nr. vindplaats	Locatie	Toelichting	Periode
34185	Riethoven Tontelstraat	Graf	Merovingische periode (450 -750 na. Chr.)
32755	Riethoven Nieuwe weg Eersel naar Dommelen	Bewoningsresten. Vondstmelding behorende bij een opgraving uit 1972.	Romeinse tijd (12 vC - 450 na Chr.)
33164	De Voort	Romeins aardewerk, nederzetting?	Romeinse tijd (12 vC - 450 na Chr.)

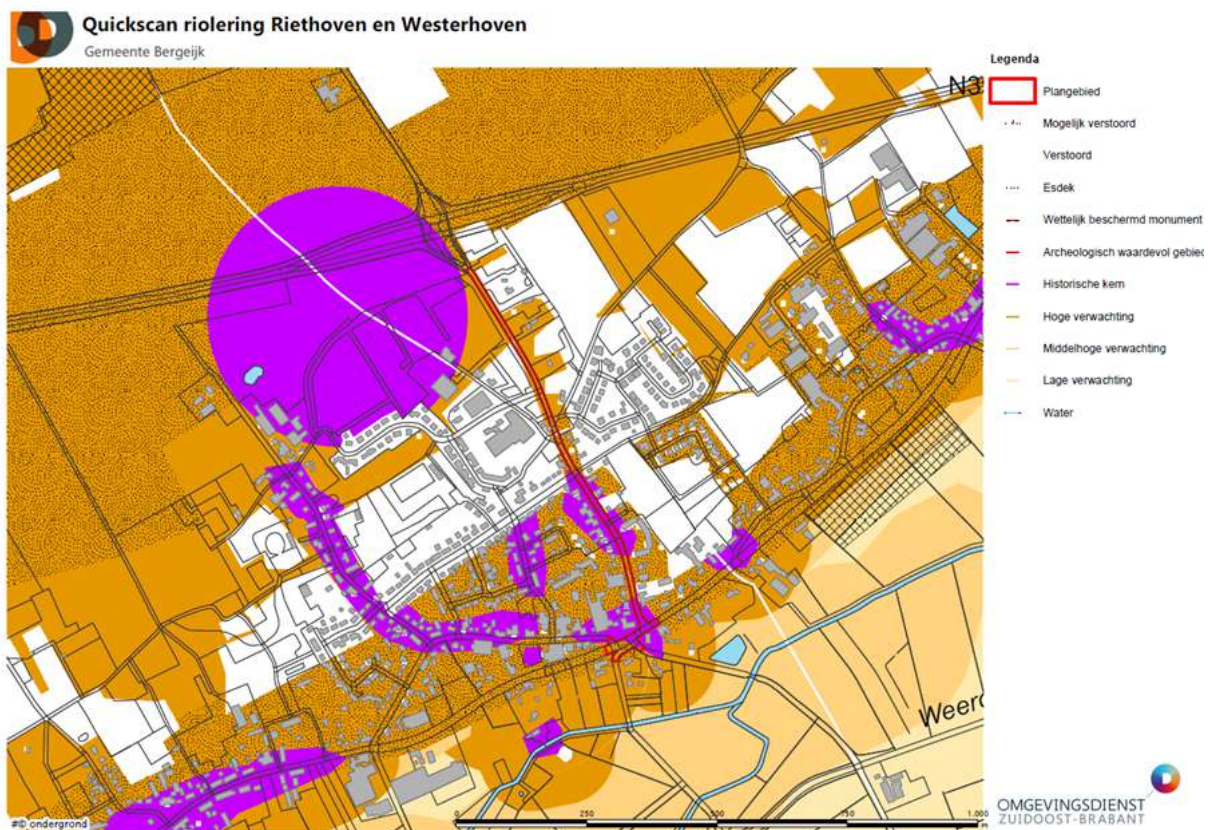
Tabel 1. Overzicht van vindplaatsen in de omgeving van plangebied Riethoven.

Rond het plangebied zijn verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het gaat om bureauonderzoeken, booronderzoeken, proefsleuvenonderzoeken en één opgraving, zie figuur 6. De drie proefsleuvenonderzoeken betreffen hetzelfde project. Ze zijn allen uitgevoerd aan de Voorderstraat in 2004 en 2005.⁶ Het onderzoeksgebied bevindt zich op circa 400 meter ten zuiden van het huidige plangebied. Het eerste onderzoek (5868) leverde niet genoeg informatie op over de archeologische waarden in het onderzoeksgebied. Daarom is na dit eerste onderzoek

⁵ AMK nummers 4991 en 13600; Centraal Archeologisch Archief (CAA)

⁶ Archis onderzoeksmeldingsnummers 5868, 9794 en 9795.

nog een (aanvullend) onderzoek uitgevoerd. het onderzoeksgebied is daarbij uitgesplitst in een westelijk en oostelijk deel (9794 en 9795). Omdat tijdens het onderzoek in het oostelijk deel van het terrein een behoudenswaardige vindplaats werd aangetroffen is hier aansluitend aan het proefsleuvenonderzoek een deel van het terrein opgegraven. Hierbij werden vondsten uit de periodes Neolithicum tot en met Bronstijd, Midden- IJzertijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd verzameld. De vondsten doen, volgens de onderzoekers, een archeologische vindplaats in de nabijheid vermoeden. Belangrijkste vondst was een ronde structuur die door de opgravers geïnterpreteerd werd als de “palenkrans” van een grafmonument uit de Bronstijd. Verder zijn vooral greppels en kuilen, daterend uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, aangetroffen. Op bijna 500 meter ten zuiden van het huidige plangebied is in 2009 door Econsultancy een bureauonderzoek uitgevoerd, gevolgd door een booronderzoek door ADC Archeoprojecten.⁷ Deze onderzoeken hebben geresulteerd in een besluit de bouwwerkzaamheden archeologisch te begeleiden.⁸ De uitkomsten hiervan zijn niet bekend.

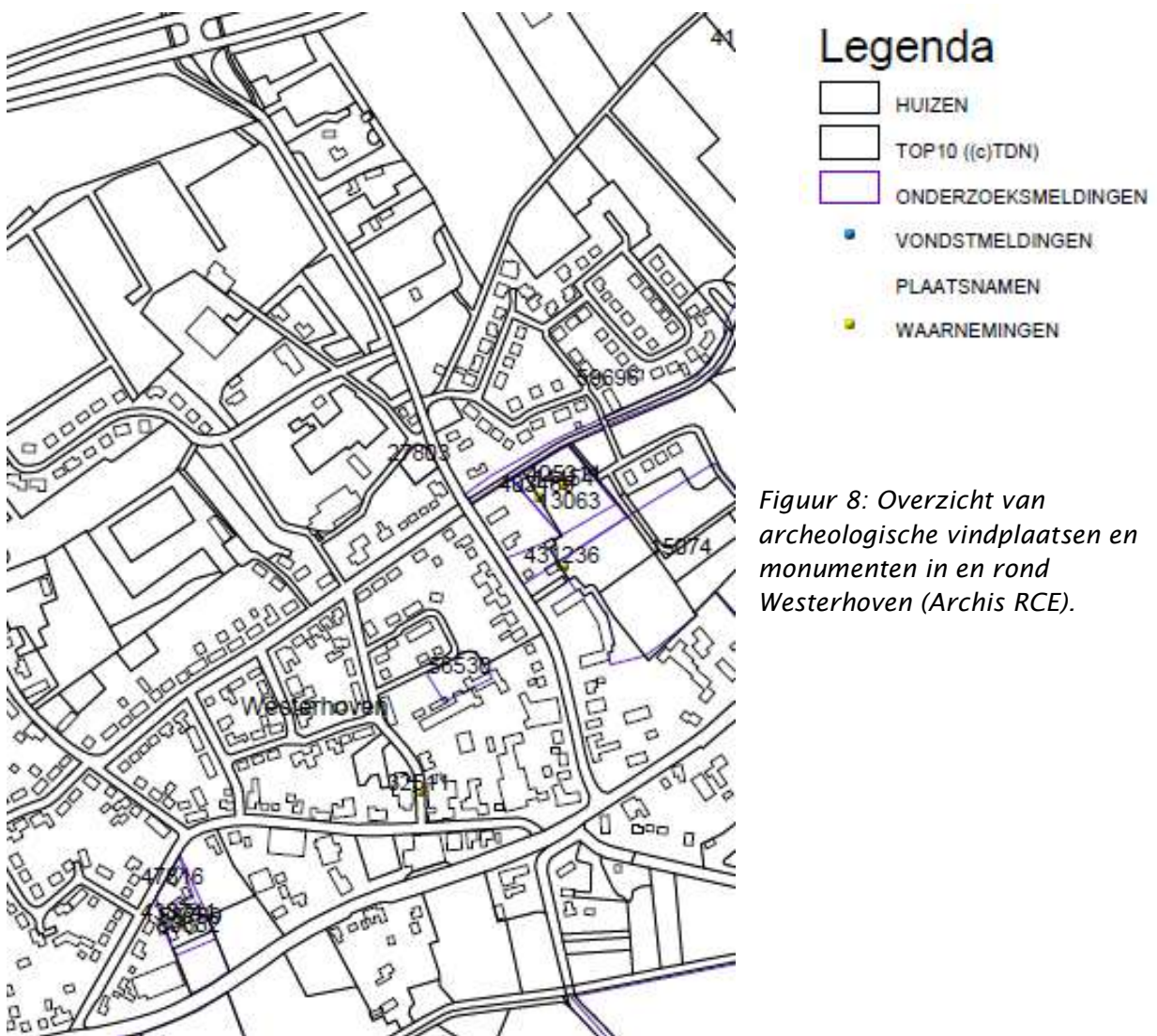
Figuur 7: Archeologische verwachtingen- en waardenkaart van plangebied Westerhoven.

2.2.2 Westerhoven

Volgens de gemeentelijke archeologische verwachtingen- en waardenkaart valt het plangebied Westerhoven deels binnen een zone met hoge archeologische verwachting vanwege de ligging in een historische kern en deels in een zone met een hoge archeologische verwachting vanwege de ligging op een dekzandrug die afgedekt is met een oud akkerdek.

⁷ Archis onderzoeksmeldingsnummers 33049 en 33257.

⁸ Archis onderzoeksmeldingsnummer 28171.

Figuur 8: Overzicht van archeologische vindplaatsen en monumenten in en rond Westershoven (Archis RCE).

Archis nr. vindplaats	Locatie	Toelichting	Periode
32511	Kerkstraat	Aardewerk	Vroege Middeleeuwen B
403489		Bewoning?: (paal)kuilen, greppels, aardewerk, vuursteen, metaal en natuursteen.	Steentijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen/ Nieuwe tijd
431236	Hoefzicht	Bewoning: Waterput, paalkuilen, greppels en aardewerk.	IJzertijd, Romeinse tijd, Middeleeuwen en Nieuwe tijd
405311	Heuvel	Aardewerk	Middeleeuwen laat - Nieuwe tijd
423018	Dorpsstraat	Bewoning: greppels, paalkuilen en kuilen en aardewerk	Late Middeleeuwen - Nieuwe tijd

Tabel 2. Overzicht van vindplaatsen in de omgeving van plangebied Westershoven.

In de directe omgeving van het plangebied zijn verschillende vondsten gedaan al dan niet tijdens archeologisch onderzoek. De dateringen van deze waarnemingen lopen uiteen vanaf het Paleolithicum tot en met de Nieuwe tijd.

Archis onderzoeksmelding	Korte omschrijving	Advies
15074 (Hoefzicht)	Proefsleuven AAC	Deels behoud
13063, 27803 en 14454 (Heuvel)	Booronderzoek en Proefsleuven Synthegra	Geen vervolg
47816 (Dorpsstraat)	Booronderzoek Synthegra	Geen vervolg
56530 (Meidoornstraat)	Proefsleuven en opgraving BAAC	Nvt
58789 (Dorpsstraat)	Proefsleuven en opgraving RAAP	Nvt

Tabel 3. Overzicht van de archeologische onderzoeken in de omgeving van plangebied Westerhoven (zie figuur 8 voor de ligging).

In 2005 is door AAC Projectenbureau een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in plangebied Hoefzicht (waarneming 431236 en onderzoeksmelding 15074)⁹, direct ten oosten van het huidige plangebied. Verspreid over het terrein zijn (paal)kuilen zonder enige aanwijzingen voor structuren aangetroffen. Het gaat hier vermoedelijk om sporen van landgebruik. In ieder geval is het terrein, getuige het akkerdek en diverse greppels, vanaf de Late Middeleeuwen in gebruik geweest als akkergrond. Verder is, naast een losstaande waterput uit de Late IJzertijd/Romeinse tijd en enkele losse sporen uit de Romeinse tijd, een concentratie kuilen en paalkuilen uit de Late Middeleeuwen aangetroffen, die wijzen op een woonerf. Lokaal was het terrein verstoord door 20e eeuwse bodemactiviteiten. Naast bodemroering is de bovengrond, het akkerdek, deels afgegraven. De zuidwesthoek en het noordoosten bevatten archeologische waardevolle resten en zijn derhalve behoudenswaardig. Het noordelijke en middendeel van het terrein zijn als gevolg van ontgroning verstoord.

In 2005 is door Synthegra een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Heuvel (waarneming 403489 en onderzoeksmelding 14454).¹⁰ Voor de onderzoek locatie gold een hoge verwachting voor sporen uit de vroege prehistorie, late prehistorie, Romeinse tijd en vroege Middeleeuwen.¹¹ Ter plaatse van boring 6 en 7 werd daarom besloten tot het uitvoeren van een proefsleuvenonderzoek. Bij dit sleuvenonderzoek zijn twee greppels, een aantal kuilen, een paalkuil en een aantal onduidelijke sporen aangetroffen. De sporen vertonen geen duidelijke samenhang. De sporen lijken niet oud te zijn, gezien de baksteen en cementresten. Het fragment van een Romeinse wrijfschaal zou geen relatie met een van de sporen hebben. Op basis van de resultaten van het onderzoek werd geen vervolgonderzoek aanbevolen.

In de bouwput van de toekomstige huizen aan de Meidoornstraat zijn bij archeologisch onderzoek een groot aantal archeologische resten aangetroffen die samenhangen met een laatmiddeleeuws gehucht uit de 11e tot en met de 14e/15e eeuw (onderzoeksmelding 56530).¹² De sporen bestaan uit een huisplattegrond van een grote boerderij, twee bijgebouwen, een schuur, een spieker en erfbegrenzing. Bij de opgraving is slechts een klein deel van de nederzetting bloot gelegd. Het grootste deel van het gehucht, dat als voorloper van het huidige

9 L.A.Sam/M.Parlevliet/C.W.Koot 2007 Sporen van landgebruik, in: AAC Publicaties 42.

10 Klaveren, H.W. van 2005 Waarderend Onderzoek door middel van proefsleuven (IVO3) Heuvel te Westerhoven, Gemeente Bergeijk, in: Synthegra BV/Verhoeve Groep Rapportage 175244

11 G. Hensen, 2005: Inventariserend veldonderzoek. Heuvel te Westerhoven, Synthegra Archeologie Rapport 175072, Weert.

12 M. Kooi, 2014: *Bergeijk - Westerhoven, St. Servatius - Meidoornstraat. Proefsleuvenonderzoek met doorstart naar opgraven (BAAC rapport), 's-Hertogenbosch.*

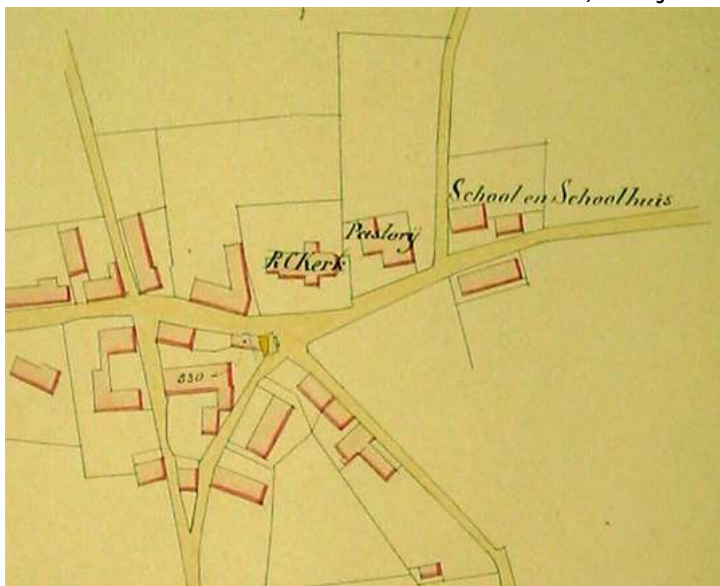
Westerhoven gezien kan worden, ligt nog verborgen onder de tuinen en huizen in de directe omgeving.

Bij archeologisch onderzoek aan de Dorpsstraat tot slot werden sporen aangetroffen die dateren uit de Volle/Late Middeleeuwen (12e – 13e eeuw). Ze bestaan uit een greppels, enkele paalkuilen die mogelijk een structuurtje vormen, en een kuil. Deze sporen maken mogelijk deel uit van een boerderijerf.¹³

2.3 Historisch landschap

2.3.1 Riethoven

Het dorp Riethoven is van oorsprong een kerkakkerdorp. Riethoven zelf was een compact gehuchtje van een twaalfstal boerderijen en huizen bij de middeleeuwse kerk die midden in de open akkers lag, centraal gelegen ten opzichte van de omliggende gehuchten Broekhoven en Walik of Waalwijk. Hier verrees in de 15^e eeuw een kerk, toen het als zelfstandige parochie van die van Bergeijk werd afgesplitst.¹⁴ Tussen 1626 en 1658 behoorde het dorp tot de heerlijkheid Bergeijk. In 1810 werd de gemeente Riethoven gevormd door afscheiding van Bergeijk, Westerhoven, Borkel en Schaft. Per 1 januari 1997 ging die gemeente op in de nieuwe gemeente Bergeijk. In 1800 telde Riethoven 580 inwoners in 104 huizen; In 1900 heeft de gemeente Riethoven of Rythoven een oppervlakte van 1707 bunder die overwegend uit zandgrond bestaat, met uitzondering van enige beekkleiafzettingen langs de Keersop, welk beekje de oostgrens vormt. De bewoners beoefenen de landbouw, er zijn enige weverijen en molens.

Figuur 9: Kadastrale detailkaart van Riethoven met duidelijk aanwezige bebouwing op het Dorpsplein (bron BHIC).

Op de kadastrale minuutplan uit ca. 1832 is de bebouwing in het plangebied geconcentreerd rond het Dorpsplein. Ook op het Dorpsplein zelf was bebouwing aanwezig (zie figuur 9). Het gebied tussen de Willibrordusstraat en de Molenstraat is nog vrijwel onbewoond. Pas op de

¹³ Plangebied Dorpsstraat 21 in Westerhoven, gemeente Bergeijk. Archeologisch proefsleuvenonderzoek (RAAP rapport 2771), auteur E.J.N. Rondags, d.d. januari 2014; *Evaluatie- en selectierapport Opgraving Dorpsstraat 21 in Westerhoven, gemeente Bergeijk*, auteur D.M.G. Keijzers, 31-3-2014.

¹⁴ C. Kolman, Meierink, B.O. Stenvert, R., *Monumenten in Nederland: Noord-Brabant* (Zwolle 1997), p. 283

Bonnekaarten van ca. 1900 is bebouwing aanwezig op het dorpsplein. Rondom het dorp liggen dan akkers. Aan de zuidwest- en westzijde is bos.

Een deel van de op het historisch kaartmateriaal aanwezige bebouwing is nu nog aanwezig in het centrum van Riethoven. Het gebied dat een aantal monumentale gebouwen omvat, vormt in samenhang met het (deels) laatmiddeleeuwse kerkgebouw, dat rijksmonument is, een gebied met een grote ensemblewaarde en zeldzaamheid.

Figuur 10: Het centrum van Riethoven vanuit het Dorpsplein richting de Molenstraat, met links de oude pastorie (november 2010).

De R.K. St. Willibrorduskerk is een neogotische kruiskerk met westtoren en slanke achzijdige spits uit 1895-'99, gebouwd naar plannen van C. Franssen. Restanten van de 15^e eeuwse voorganger zijn opgenomen in het muurwerk van de huidige kerk. Ook in de bodem zullen nog volop sporen aanwezig zijn. De pastoor van Bergeijk bezat het patronaatsrecht over de Sint-Willibrordus-parochie van Riethoven. De kerk daar had de rang van *quarta capella*. De parochie lijkt in 1442 van Bergeijk afgesplitst te zijn. Het kerkhof beslaat een rechthoekig, bijna vierkant stuk grond achter de kerk. Het is niet duidelijk hoe ver het kerkhof doorliep in zuidelijke richting. Wellicht bevinden zich nog graven ten zuiden van de Molenstraat. Volgens P.N. Panken¹⁵ lag in de directe nabijheid van de parochiekerk van Riethoven een middeleeuwse schans, welke mogelijk terug gaat tot in de Middeleeuwen.¹⁶ In een schepenakte van Bergeijk van 1714 wordt vermeld: 'Het oud woonhuijs de Brouwerye, evenals den hoff daarbij gelegen tot *de Schans gelijk den Kerckhoff toe*, staande en geleegeen aan en by de parochiekercke van Rijdthoven'.

---

¹⁵ Schoolmeester Peter Norbertus Panken leefde van 1815 tot 1904. Naast zijn werk hield hij zich ook bezig met het maken van aantekeningen over uiteenlopende onderwerpen. Bovendien noteerde hij de gebeurtenissen in zijn omgeving en beschreef hij zijn reizen. Daarbij beschreef hij ook vaak archeologische resten.

¹⁶ Catalogus cultuurhistorische inventarisatie nummer 1.25.9.003

Aan de Molenstraat 1 ligt verder de oude pastorie van Riethoven, die ca. 1895 is gebouwd.¹⁷ Aan Molenstraat 3 ligt het schoolhuis en op Molenstraat 6 ligt de onderwijzerswoning.¹⁸ De school is gebouwd rond 1840 en is gemeentelijk monument en de onderwijzerswoning is rond 1900 gebouwd.

Figuur 11: Kadastrale kaart van 1832 van Riethoven.

Figuur 12: Bonnekaart van Riethoven uit circa 1900, met in lijn de huidige topografie.

¹⁷ Catalogus cultuurhistorische inventarisatie nummer 1.26.13.008

¹⁸ Catalogus cultuurhistorische inventarisatie nummers 1.27.9.009 en 1.31.1.29

2.3.2 Westerhoven

De nederzetting die op de kadasterkaart Westerhoven heet, heette eerder Heuvel. In 1830 bestond deze nederzetting uit een dozijn boerderijen en huizen aan een straat langs het beekdal en een straat (de Heuvel) dwars daarop, een omgrachte nieuwe kerk met daar tegenover een pastorie en wat afgelegen een school. De in 1820 afgebroken middeleeuwse St. Servatiuskerk stond midden in de open akkers, 750 meter ten noorden van de nieuwe kerk. Westerhoven ligt in de overgangszone tussen de open akkers in het noorden richting Riethoven en het beekdal van de Keersop. Tot 1960 trad hoofdzakelijk verdichting van de bebouwing langs de straat op, terwijl aangrenzende straatgehuchten met de kern tot een geheel versmolten. Het plangebied is gelegen in het noorden gelegen in dit open akkergebied en loopt langzaam aan over in de historische lintbebouwing van de Heuvel.

Figuur 13: Kadastrale kaart 1832 van Westerhoven.

In 1873-1875 werd de provinciale weg Leende-Valkenswaard-Dommelen-Westerhoven-Bergeijk-Luyksgestel aangelegd. Deze weg was in de kom verhard met klinkers, daarbuiten met grint. Zware transporten konden voortaan vanuit Eindhoven Bergeijk bereiken. In 1930 blijkt de weg tot Luyksgestel bestraat te zijn. De weg liep van Luyksgestel via het Loo, de Broekstraat en het Hof

over het Eijkereind, Westerhoven, Loveren naar Braambosch en stak daar over naar Dommelen. In 1907 werd de provinciale weg van Steensel naar Westerhoven aangelegd. In bijlage 1 zijn van beide wegen de provinciale wegenleggers toegevoegd met daarop details over de wegaanleg.

Figuur 14: Bonnekaart van Westerhoven uit circa 1900.

2.4 Verstoringen

Door ontgroning en vergraving kunnen belangrijke delen van het bodemarchief aangetast zijn of zelfs verdwenen zijn. Daarom is getracht om op basis van de beschikbare informatie te achterhalen waar en in welke mate de bodem in het plangebied verstoord is. De provinciale ontgroningenkaart laat zien dat er geen terreinen in het plangebied zijn ontgrond. Er hebben ook geen saneringen in het plangebied zelf plaatsgevonden (www.bodemloket.nl), wel direct daarbuiten. Het Actueel Hoogtebestand Nederland laat verder geen opvallende hoogteverschillen in het terrein zien, die kunnen wijzen op verstoringen of afgravingen. De aanleg van eerdere rioleringen, kabels en leidingen in het wegtracé zullen ongetwijfeld tot verstoringen hebben geleid. In hoeverre deze echter het bodemarchief hebben aangetast is niet duidelijk.

3 Gespecificeerde archeologische verwachting

Door middel van een analyse van de verzamelde gegevens is het mogelijk om een gespecificeerde verwachting van archeologische waarden op te stellen voor het plangebied.

Vindplaatsen uit het Paleolithicum en Mesolithicum bestaan uit een strooiing van (vuur)stenen artefacten en afval. De doorsnede van dergelijke vindplaatsen is meestal minder dan 20 m. Mogelijke grondsporen zijn ondiep en door de ouderdom al grotendeels vervaagd. De vindplaatsen kunnen zowel op de hogere dekzanden liggen als op de helling van het beekdal. Het onderzoeksgebied bevindt zich volgens het fysisch landschap op een dekzandrug- en vlakte op redelijke afstand van een beekdal. Omdat de bodem in de oude historische kern naar verwachting dermate geroerd is en vanwege de verwachte verstoring door de aanleg van de wegen en kabels en leidingen in het plangebied, is de verwachting op een intacte bodem erg klein. Daar komt bij dat de oorspronkelijke bosbodem, waar we de Steentijdresteren in mogen verwachten, waarschijnlijk al in de Late Middeleeuwen doorgespit is toen het gebied naar verwachting in gebruik was als akker. De archeologische verwachting op een intacte archeologische vindplaats is hier dan ook laag.

Vanaf de late prehistorie tot in de vroege Middeleeuwen zijn de mensen afhankelijk van akkerbouw en veeteelt voor hun voedselvoorziening. De nederzettingen bevinden zich vooral op de vruchtbare dekzandruggen, bestaande uit sporen van paalgaten, alsmede kuilen en misschien waterputten. Deze erven beslaan een oppervlak van circa 40 x 40 m. Vanwege de verspreiding van erven in het landschap betekent de vondst van een sporencluster dat er vermoedelijk meer erven in het plangebied zijn gelegen. Gelijktijdige bewoning lag gemiddeld 100 m uit elkaar en de buurtschappen bestonden uit 1 tot 3 huishoudens. Uit het plangebied zijn vindplaatsen bekend uit zowel de late prehistorie, Romeinse tijd als de Vroege Middeleeuwen. Naast bewoning komen we ook begravingen tegen. De archeologische verwachting voor deze periode is dan ook hoog.

Voor de Late Middeleeuwen moeten we de bewoning vooral zoeken in de omgeving van de historische bekende bewoningskernen. De voorgangers van de nu nog bekende gehuchten liggen veelal onder de akkers die in de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd zijn ontstaan. Dat blijkt ook uit het archeologisch onderzoek in Westerhoven aan de Meidoornstraat. De ligging van grote delen van het plangebied in een oud akkercomplex, de aanwezigheid van een akkerdek en de ligging in de historische kern van Riethoven en Westerhoven, maken de kans op de aanwezigheid van nederzettingen uit de Late Middeleeuwen en bewoning uit de Nieuwe Tijd groot. In de gebieden buiten deze bebouwing in 1832 geldt een middelhoge verwachting vanwege de ligging in een open akkergebied.

Het historisch kaartmateriaal bevestigt de geschetste bewoningsgeschiedenis voor het plangebied. De kadastrale kaart uit circa 1832 laat zien dat de panden in de Nieuwe Tijd, en mogelijk deels al in de Late Middeleeuwen, direct aan de straat lagen. Aangezien de bebouwing direct aan de straat lag, ofwel daar waar de reconstructiewerkzaamheden ten behoeve van de riolering zijn gepland, is het mogelijk dat zich ter plaatse resten van deze bebouwing en/of bijbehorende bewoningsactiviteiten in het bodemarchief bevinden. Er zijn enkele interessante locaties binnen het plangebied specifiek aanwijsbaar. De eerste betreft de kruising van de Heuvel met de Provinciale weg, waar het plangebied een huis uit 1832 helemaal oversnijdt.

Hiervan zullen mogelijk nog resten in de ondergrond aanwezig zijn en die kunnen bij de werkzaamheden worden aangesneden.

4 Conclusie en advies

In verband met voorgenomen rioleringswerkzaamheden in het centrum van Riethoven en Westerhoven is voor het onderhavige plangebied een archeologische quickscan uitgevoerd. De bekende archeologische gegevens geven voor het plangebied voldoende concrete aanwijzingen voor een **lage** verwachting voor de vroege prehistorie, een **hoge** verwachting voor de periode Neolithicum tot en met Vroege Middeleeuwen en een **hoge** archeologische verwachting voor de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

In het archeologisch beleidsplan van de gemeente Bergeijk wordt een verschil gemaakt tussen terreinen met een hoge archeologische verwachting en historische kernen. In historische kernen is archeologisch onderzoek noodzakelijk indien bodemingrepen plaatsvinden met een oppervlak groter dan 250 m² en dieper dan 30 cm. Bij terreinen met hoge archeologische verwachting is pas archeologisch onderzoek noodzakelijk bij bodemingrepen met een oppervlak groter dan 500 m² en dieper dan 30 cm. Het oppervlak en de diepte van de geplande werkzaamheden zullen deze oppervlakten overschrijden. Omdat er echter in lijnvormige vlakken van circa 2 tot 4 meter breed gegraven zal worden, zal met name in de gebieden met een hoge archeologische verwachting, maar ook in de gebieden met een historische kern, de kans groot zijn dat er slechts flarden van bewoningssporen en losse vondsten zullen worden aangetroffen. De kans op een complete huisplattegrond wordt aangetroffen, zal minimaal zijn. De meerwaarde van archeologisch onderzoek in deze gebieden lijkt dan ook niet op te wegen tegen de kosten die samenhangen met een archeologische begeleiding van de werkzaamheden. Omdat de riooltracés in de regel van onderuit ontgraven worden, is de aanleg van een archeologisch vlak ook niet mogelijk en zou dat betekenen dat er een apart vlak aangelegd moet worden. Dit roept echter problemen op met de logistiek, aangezien het openbare wegen zijn die niet langer dan noodzakelijk open mogen liggen (en daarmee afgesloten zijn). De kosten wegen in dit geval dan ook niet op tegen de meerwaarde aan kennis.

Een archeologisch onderzoek door een erkend opgravingsbedrijf op basis van een door de gemeente geaccordeerd Programma van Eisen achten wij in dit geval dan ook niet noodzakelijk. Er is echter wel kans op het aantreffen van losse archeologische vondsten of grondsporen. Deze kunnen wel informatie geven over de historie van deze specifieke locaties in Riethoven en Westerhoven en kunnen interessant zijn voor de lokale geschiedenis. Op basis van het tracé en de kadasterkaart van 1832 zal vooral de kans op het aantreffen van losse sporen en vondsten groot zijn in de historische kernen (de paarse gebieden op de archeologische verwachtingenkaart).

Wij adviseren dan ook om zowel de graafactiviteiten, welke op een niveau dieper dan 30 cm onder maaiveld in het plangebied plaatsvinden, te laten controleren op sporen en vondsten door amateurarcheologen. Onder 'amateurarcheologen' verstaan wij vrijwilligers die archeologisch werk verrichten en aangesloten zijn bij een archeologische vereniging en/of heemkundekring, in dit geval de Archeologische Vereniging Kempen- en Peelland (AVKP) en de Heemkundekringen van Bergeijk en Riethoven. De regioarcheoloog van de ODZOB kan daarbij assisteren mocht dat noodzakelijk zijn.

Voor archeologische begeleiding (het 'leesbaar maken van archeologische sporen bij niet archeologische graafwerkzaamheden') is geen vergunning nodig. Het verder afwerken van sporen (zoals scherven en kuilen uitgraven) valt onder opgraven en daar is een vergunning voor nodig van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Aan deze toestemming worden voorwaarden verbonden, bijvoorbeeld voor rapportage. Indien vervolgens archeologische sporen worden aangetroffen, waarvan men redelijkerwijs kan vermoeden dat het gaat om een zaak van algemeen belang wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde, dient deze vondst verplicht gemeld te worden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Indien noodzakelijk kan dan alsnog professioneel archeologisch onderzoek afgedwongen worden.

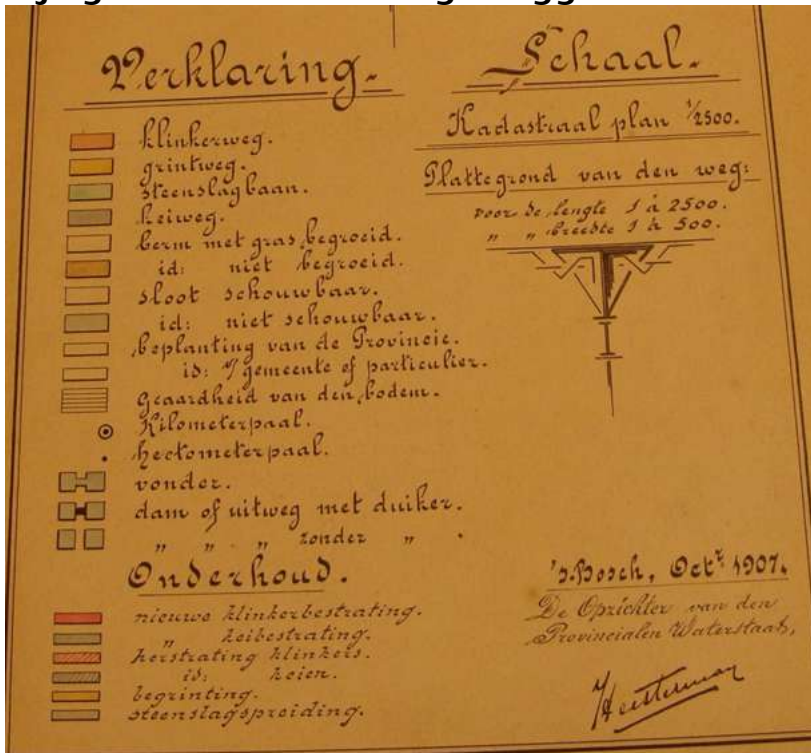
5 Literatuur

Berkvens, R. e.a., Kempisch erfgoed in beeld. Een regionale erfgoedkaart voor de Kempen- en A2 gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel, Oirschot, Reusel-De Mierden, Waalre, Valkenswaard, Cranendonck en Heeze-Leende (SRE Milieudienst), 2012.

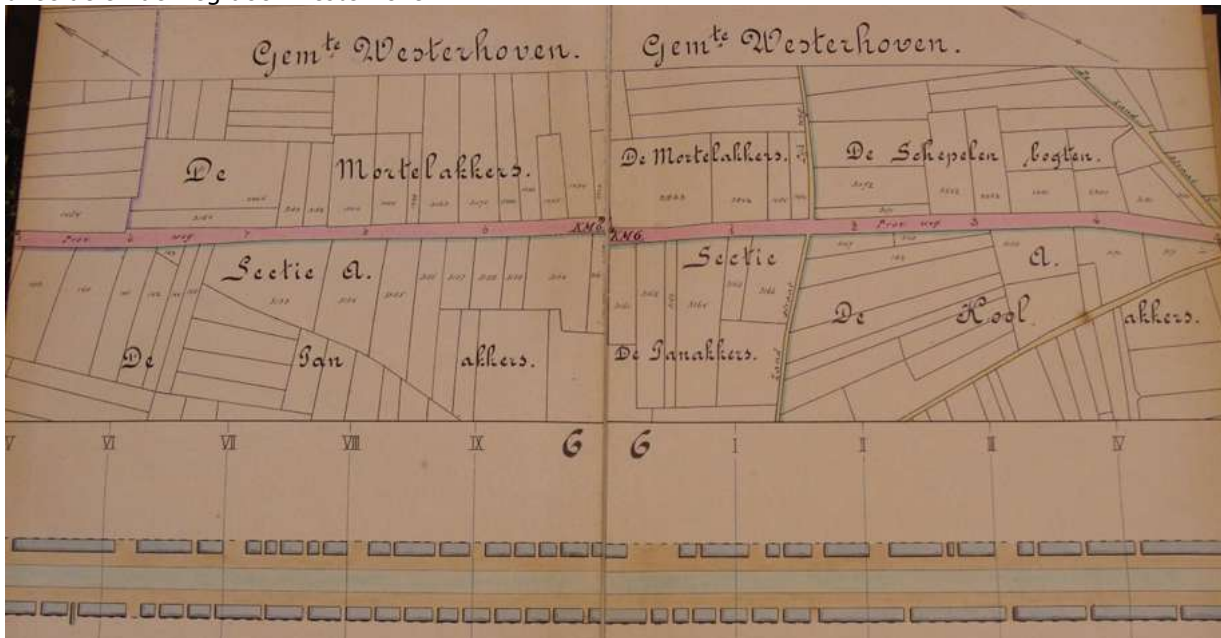
Kaartmateriaal

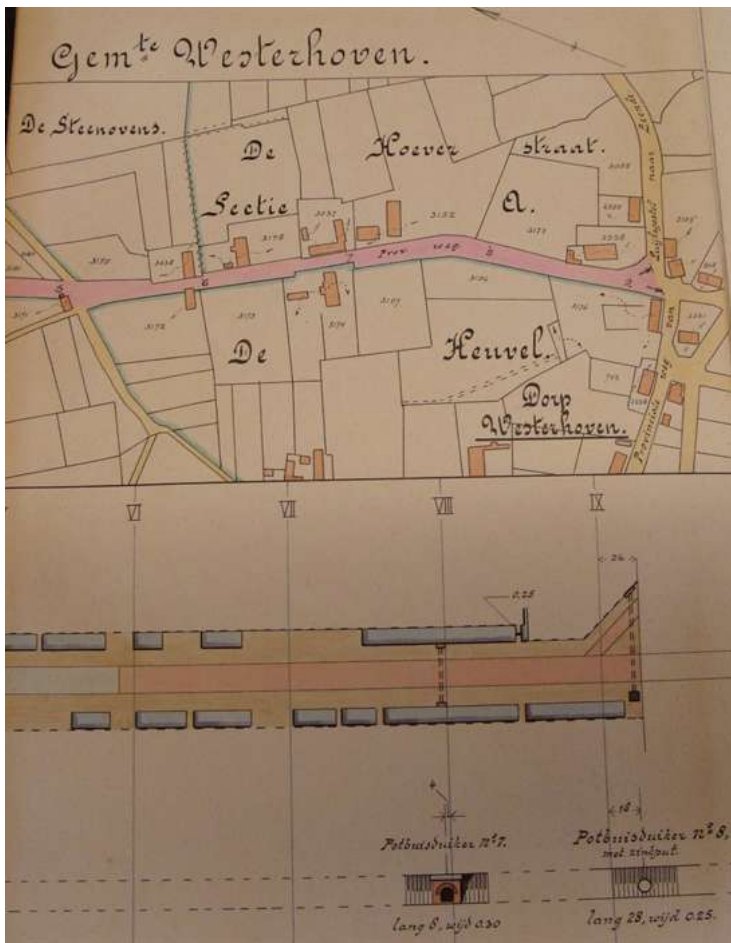
- GBKN en de kadastrale ondergrond (gemeente);
- Google maps;
- Kadasterkaarten 1832;
- Topografie kaarten TDN (Bonnekartjes) ca 1900 en 1930. Historische Atlas van Noord-Brabant. Chromotopografische Kaart des Rijks oorspronkelijke schaal 1:25.000. Afdrukt in: Wieberdink, G.L. (samensteller). Historische Atlas van Noord-Brabant. Chromotopografische Kaart des Rijks 1:25.000.

Bijlage 1: Provinciale wegenleggers

Provinciale wegenlegger 1907: weg van Steensel naar Westerhoven, hierboven de legenda en hieronder in twee delen de weg door Westerhoven.

Provinciale wegenlegger van de weg Leende - Luijkgestel uit 1877, met de uitsnede van Westerhoven (het noorden is hier beneden!) en vervolgens de legenda.

LEGGER

van den

PROVINCIALEN WEG

LEENDE - LUIKSGESTEL

VERKLARING

- Dijkweg
- Grutweg
- Steenlagweg
- Bermen met gras begroeid
- Bermen zonder gras
- Slooten schoonbaar
- Slooten niet schoonbaar
- Beplanting van de Provincie
- Beplanting van particulieren
- Gaardheid van des bodens
- Dam of uitweg zonder duiker
- Dam of uitweg met duiker
- Oudehoud
- Nieuwe bestelling
- Heestralen
- Begruisten
- Steenlagverdeding

		Schaal	
Madastraal plan	1	5000	
Situatie van den weg	Langte	1	5000
	Breedte	1	500
Quaasprofillen	1	100	

Vastgesteld provinciaal blad 1877 n° 15

Gedrukt door den Opzichter
H. W. W. W.